

Матер. XXXIII науково-практичної міжвузівської конференції, 18-19 березня 2009 року. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 212.

Москвіна Т.П.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
і педагогічних інновацій
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ГУМАННИХ ВЗАЄМИН УЧНІВ

Виховання дітей – одна з найважливіших функцій родини. Вона забезпечує належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального й духовного розвитку дитини, становлення особистості. В.О. Сухомлинський вважав: "Сім'я – перше джерело, з якого починається велика ріка почуттів і переконань".

У Концепції "Сім'я і родинне виховання" викладені провідні напрями родинно-сімейного виховання дітей українського народу, в основі якого гармонійно поєднуються національне виховання та повага до прав і свобод народностей, що жили і живуть в Україні. Це забезпечується менталітетом української родини, тобто самою її природою. І сьогодні для української родини найважливішим завданням є формування особистісних якостей громадянина України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвинені індивідуальні здібності й талант.

Сім'я – перша складова в соціалістичному суспільстві. Гуманні взаємини між учнями залежать в великій мірі від сімейного виховання, від тепла родинних контактів. Якщо людину з її народження окреслює увага до неї, любов, розуміння, то у неї формуються такі риси на протязі життя. Дитині вкрай необхідно мати „співчуваюче серце”, тобто того, хто радіє або сумує разом з нею. Йдеться про дорогу, близьку, рідну людину, яка вкладає в неї всі сили своєї душі, віддає своє серце і втрата якої ні з чим незрівнянна, переживається як велике горе. Без цього внутрішній світ дитини може стати

глухим до людських радощів і горя, вона не почує страждань батька й матері, не відгукнеться на їх радість, сум, не говорячи вже про оточуючих.

Здатність до співпереживання – емпатію – можна виховати в учня. Відчуття емоційного стану інших людей формується з самого раннього віку. Батьки змалечку навчають дитину розпізнавати експресивний вираз емоцій і правильно реагувати на них. Прищеплюючи дітям найпростіші правила етикету, дорослі розвивають у них чуйність, вразливість, уміння відгукуватись на чужі переживання. Особливо великий вплив на розвиток емпатичного співпереживання справляють моральні почуття.

Дитина не може чекати, бо вона росте щодня і завтра буде вже іншою, ніж сьогодні, тому будь-який недогляд надолужити важко, а то й і взагалі неможливо. Любити дитину не означає доглядати, голубити – її треба розвивати, виховувати, ростити людиною. Справжня батьківська любов – не просто втіха, а не легка систематична праця, результативність якої залежить від усвідомлення її важливості та від уміння обирати доцільні засоби на дитину.

Доброзичливість, щирість, взаємне довір'я між старшими й молодшими в сім'ї відкривають великі можливості для того впливу, який забезпечує розвиток всебічно розвинутої особистості, формування основ характеру людини, її ставлення до праці, найважливіших культурних цінностей. Батько й мати творять особистість, формують людину, плекають у дитині кожен позитивний рис характеру і страждають, виявляючи в ній якісь вади.

Відомий педагог А.С.Макаренко писав про сімейне виховання. Не маючи власних дітей, він написав „Книгу для батьків”, а також планував видати не один, а чотири томи цієї книги. Живим джерелом його знань про специфіку сімейного виховання був не лише власний досвід виховання у своїй сім'ї прийомного сина й небоги, яких він виховував як рідних, а й спостереження за взаєминами дітей і батьків у тих сім'ях, куди його часто запрошували.

Сім'я – це міцний і дружній колектив. Сімейне виховання – вид виховної діяльності, що здійснюється батьками чи особами, які їх замінюють, та обумовлює розвиток людини на всіх стадіях її життя. Сім'я завжди була і залишається природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом матеріальної і емоційної підтримки, необхідної для розвитку її членів, особливо дітей та підлітків, засобом збереження і передачі культурних цінностей від покоління до покоління. Реалізуючі напрямки змісту сімейного виховання, особливу увагу слід приділити вихованню у дітей любові до батьків, рідних, до рідної мови, культури свого народу; поваги до людей; піклування про молодших і старших, співчуття і милосердя до тих, хто переживає горе; шанобливого ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, до знання свого родоводу, історії народу.

Макаренко помітив, що найтяжче здійснювати виховання в тих сім'ях, де є лише одна дитина. Характерно, що до нього на перевиховання лише зрідка потрапляли діти з багатодітних сімей. Здебільшого „педагогічний брак” надходив з сімей однодітних, бо там, де росла дитина-одинак, концентрація надмірної батьківської любові діяла на неї згубно і була страшною помилкою в сімейному вихованні. Щоб виховання єдиної дитини було повноцінним, слід проектувати взаємини в сім'ї так, щоб малюк не помічав зайвої уваги до себе і не звикав, що все найкраще має неодмінно призначатися тільки йому. Лише тоді можна мати шанс уникнути розвитку такої негативної якості, як егоїзм, та заглушити ще в зародку елементи споживацької психології. Але це рідко кому це вдається зробити в однодітній сім'ї, навіть якщо батьки й не позбавлені педагогічного хисту й спостережливості. Взаємини у великій родині стали для Антона Макаренка прототипом організаційної структури відносин.

Вихованість є передусім якістю соціально необхідною суспільною цінною. Люди стикаються одне з одним у найрізноманітніших соціальних, моральних, психологічних ситуаціях. Вступають у взаємозв'язок несхожі, часом просто протилежні погляди, темпераменти, характери. Цілком

очевидно, що невихованість, незнання психічних механізмів спілкування, невміння навіть окремих членів суспільства поводитись між людьми, поважати, щадити і берегти одне одного в умовах повсякденного, звичайного, буденного спілкування призводить до великих соціальних витрат.

Гуманістична вихованість – якість особистості, в якій органічно поєднані культура спілкування, культура зовнішності, культура задоволення потреб. Добре ставлення учнів один до одного має виявлятися в зрозумілій для всіх формі. Такою формою, якістю спілкування людини з людиною є ввічливість. Слово „ввічливість” має спільний корінь із словом „вежа” яке мало значення „знавець”.

Культура спілкування не вичерпується однією лише ввічливістю. Її обов’язковий атрибут тактовність, одна з най симпатичніших якостей людських, що полягає в умінні зрозуміти почуття і настрої оточуючих, поставити себе на їх місце, уявити, яку емоційну реакцію викликають в інших наші вчинки. Головним засобом гуманістичного спілкування між учнями є спілкування мовою. За тим , як володіє людина цим засобом комунікації, нерідко роблять висновок про її культуру й вихованість.

Вихованість – така якість, яку не можна примусово, штучно прищепити. Вона виростає лише в результаті власної роботи дитини над собою. Необхідно знати норми етикету. Треба мати міцні звички, щоб їх додержуватись. Та найголовніше – потрібно бажати бути вихованим.

Таким чином, сім’я формує у дитини перші уявлення про те, що добре і що погано, створює гуманістичні поняття, які стають керівними на все життя. Виховання дитини – це справа приємна, радісна, доступна кожному.